

STUTTGART SATRANÇÇISI

Salim Nizam

■ Stuttgart sokaklarında atkestanesi ağaçları çiçek açmaya başladığında etrafa kesif bir koku yayılırdı. Kiremit rengi ve yelken bezi tentelerin gölgelediği arduvaz rengi vitrinlerin önünde, tahta sandalyelerine oturup sabah kahvesini içerken günlük gazetelere göz atan dükkân sahipleri âdeta bu kokunun müptelası olmuştu. Rüzgârın önünde sürüklenen atkestanesi kokusu şehrin her yerini sarar, ancak kapalı meyve sebze pazarında; Hindistan, Çin ve Güney Amerika'dan gelen baharat rayihaları bu kokuyu bastırırdı. Uzun süren kışın ardından görülen güneşle birlikte Schlossplatz Meydanı'nı dolduran Almanlar; kimi banklara oturur, kimi çimlere uzanıp güneşlenir, kimi de baharla birlikte kurulan lunaparkta çocuklarını eğlendirirdi.

Güneş yüksek binaların arasında ısıdığı anda yüksek atkestanesi ağaçlarının altında buraların yabancı, üzerine kadife kumaştan çapan giymiş, başında mavi nakışlı bir takke bulunan; orta boylu, açık alınlı, çekik gözlü bir adam kolunun altında eski bir satranç takımıyla Schlossplatz Meydanı'na doğru yol alırdı. Ceviz ağacından oyma, üzerinde Fergana Vadisi'nin ustalarının elinden çıkma, süsen ve lale motifleri bulunan sedef kakmalar, görenlerin ilgisini çekerdi. Her gören onun nakışlı takkesinden, kılık kıyafetinden, baharat kokan teninden ve gizemli görünüşünden buraların yabancı olduğunu anlardı. Adı Rudolf'tu. Kazakistan'da Tanrı Dağları eteklerinde Kolsai Gölü yakınlarında bir köyden gelmişti. Rudolf, evini barkını, karısını ve tek çocuğunu selde kaybedince oralarda duramamıştı bir daha. Hiçbir yere, hiçbir kimseye tutunamamış uzaklara gitme isteği doğmuştu içinde. Ailesini toprağa verdikten sonra taşı tarağı topladığı gibi Moskova'ya giden bir kamyonu atlamış, oradan da bir tıra binip buralara kadar gelmişti. Tırın getirdiği son durak olan Stuttgart şehri onun kaderi oluvermişti birden. Ormana çoğalmasa için salınan keklikler gibi yabancı olduğu bu şehirde nereye gideceğini bilememişti.

Önceleri bu şehirde çok zahmet çekmişti. Dilini anlayamadığı bir ülkede uzun bir süre de iş bulamamıştı. Aç susuz sokaklarda yatmış, metro istasyonlarında sabahlamış, çöpten bulduğu yiyeceklerle hayatta kalmaya çalışmıştı. Rudolf, saçlı sakalı birbirine karışmış, şekli şemali kaymış bir şekilde buralarda yorgansız dölşeksiz yatarken, vücudundan yayılan ağır koku ve üzerine sinmiş idrar kokusundan yanından geçenleri iğrendirirdi. İnsanlar öyle iğrenirdi ki ondan bazen onu azarlayanlar, bazen de yüzüne bakıp tükürenler olurdu. Yine de acıyanlar da olurdu ona; kimileri para verirler, kimileri de yarım kurabiye-lerini, kruvasanlarını bırakırlardı yanına. Gidip gelen metro vagonlarındaki insanların umursamaz bakışları altında kir bağlamış elleriyle bayat ekmekleri öyle bir yiyişi vardı ki dünya kurulalı beri aç sanırdın. Şaraba alışmıştı sonra, lokantaların kıyıda köşede kalmış şarap kasalarını karıştırır şişelerin dibinde kalanları fondiplerdi. Bazen şansı öyle yaver giderdi ki yarım şişe şarap verenler bile olurdu. İşte öyle akşamlarda çok içerdi Rudolf. Sarhoş olduğı zamanlarsa satranç tahtasını başının altına koyar, deliksiz bir uyku uyurdu.

Yine lokantaların şarap şişelerini fondipliediğı bir gecenin sabahında sarı saçlı bir çocuğun sesiyle gözlerini açtı. Gün ışığının aldığı uykulu gözlerini ovaladı. Karşısında on yaşlarında küçük bir çocuk duruyordu. Alman çocuğun mavi gözleri ona gülümseyerek bakıyordu. Rudolf, gülmeyi unutmuştu, buraya geleli beri ilk defa çocuğa gülümsedi. Çocuk ona bakıp gülümsemesine devam ederken, adam çipil gözleriyle pak görünlü çocuğı tepeden aşağı süzdü. Çocuk Almanca sordu:

“Möchtest du Schach spielen?” (Satranç oynamak ister misin?)

Bir Alman’ın dilini ilk defa anlamıştı ve ilk defa bir çocuk ona gülümsemişti. Ne diyeceğini şaşırdı, sebepsiz bir telaşa tutuldu, bulunduğu yerden hemen toparlandı ve satranç takımını yerden alıp çocuğun önüne açtı. Yirmi yıldır ilk defa kilidini açtığı satranç tahtasının ahşap taşları arasından kucağında iki yaşındaki oğlu Temir ile karısı Akile beliriverdi birden. Sararmış nemli fotoğrafı eline alıp baktı. Çocuk da fotoğrafa baktı.

Deine Familie? (Ailen mi?)

Rudolf gözünden akan bir damla yaş sildi ve gözleri çocuğun mavi gözlerine tutundu.

“Ja, meine Familie.” (Evet, ailem)

“Wie heiBt du? (Adın ne?)

“Rudolf”

“Und wie heiBt du?” (Ya senin adın ne?)

“Maximilian”

Rudolf ve Maximilian, metro merdivenlerinde eski bir satranç tahtasının etrafına oturup taşları dizdiler ve oyuna başladılar. Çocuk, önce piyonu iki kare sürerek tahtanın dengesini sarstı, Rudolf tam rahat bir nefes alıp atıyla merkezi

tutacakken, çocuk bir an bile düşünmeden filini çaprazdan fırlatıp Rudolf'un en güvenli kalesini ortadan kaldırdı. Sonra Rudolf'un en korunaklı şahını parmaklarının arasına alıp Rudolf'un avuçları arasına bıraktı.

“Oyunu bitirmek için şahı öldürmeye gerek yok amca. Onu oyundan çıkarırsan geride kalanlar zaten ölürler.”

Rudolf, boş kalan kareye ve avcundaki o ahşap parçasına bakarken kendini öyle çaresiz ve savunmasız hissetti ki yıllardır çok iyi oynadığı bu oyunun sanki şimdi bütün kurallarını unutmuş gibiydi.

Çocuk gitmeye hazırlanırken cebinden bir avro çıkarıp adama uzattı.

“Bu senin Rudi. Benimle oynadığın için.”

Çocuk hızlı adımlarla merdivenlerden inip gözden kaybolduğunda Rudolf elindeki bozuk paraya bakarken çocuğun ismini kısalttığını fark etti. Adam ertesi gün çocuğun bir avrosunu geri vermek için onu çok bekledi ama yanına ihtiyar bir adam ve mor saçlı bir kızıdan başka uğrayan olmadı. O günden sonra Rudolf; belki onu tekrar görürüm, diye çocuğun bir avrosunu hiç harcamadı, hep cebinde taşıdı. Belki de bir çocuğun harçlığına dokunmak istememişti. Çocuk bir arkadaş gibiydi ona, sıcakkanlıydı. Onu sevmiştir. Gurbet ellerde ilk defa ona insan gibi davranan biri olmuştu. Çocuğu ertesi gün gelir diye çok bekledi Ama Maximilian hiç gelmedi. Ama o günden sonra Maximilian'ın bir avrosu onun için bir kararın aşaması oldu. Artık adı Rudi olacaktı ve Stuttgartlılarla her gün bir avroya satranç oynayacaktı.

Yanındaki bir dilenciye bir kartona “Bir avroya satranç oynanır.” diye Almanca bir yazı yazdırdı. Yazılı kartonu metroya giden, metrodan inen herkesin gözüne soktu. Buna rağmen ilk gününde herkes yanından geçip gitti ve kimse onunla satranç oynamak istemedi. Ertesi gün karşısında bir adam durdu, önce kartondaki yazıyı okudu. Upuzun siyah pardösüsüyle Rudi'nin başında Azra-il gibi dikiliyordu. Rudi, önce onun tuhaf, hareketsiz hâllerinden korktu. Beti benzi soluk, saçları dağınık adam, derin bakışlarıyla onu inceledikten sonra Rudi'nin karşısına çöktü.

“Demek parayla satranç oynuyorsun. Kazanırsam bir avronu alırım.” dedi.

Pardösülü adam ilk hamlesini yapmak üzere, soluk ve ince parmağını siyah piyonuna uzattı ve iki kare birden ileri sürdü. Rudi, beyaz piyonu merkeze sürerek karşılık verdi. Pardösülü adam oyuna devam ederek siyah atını öne çıkardı. Rudi ise kendi atını çıkarıp merkezdeki dengeyi korudu. Pardösülü adam bir puro yaktıktan sonra filini çapraza sürdü. Rudi karşı hamleyle filini karşı çapraza çıkardı. Oyunun kırılma noktası tam da burada oldu. Pardösülü adam riskli bir hamle yaparak vezirini oyunun ortasına, piyonların önüne sürdü. Rudi, rakibinin bu aceleci hamlesiyle aslında kendi şahının önünü kapattığını ve savunmasını zayıflattığını hemen fark etti. Rudi, beyaz vezirini fırtına gibi öne sürdü ve rakibine baskı kurdu. Pardösülü adamın keyfi kaçmıştı, veziri-

ni tehlikeli bölgeden kaçırmaya çalıştı ancak piyonların arkasında kurduğu o zayıf savunma tamamen delinmişti. Rudi için artık zamanı gelmişti. Beyaz piyonuyla siyahların korumasız kalan piyonunu düşürdü ve siyah şahı kaçacak hiçbir delik bırakmayarak köşeye sıkıştırdı.

“Şah ve mat!”

Pardösülü adam, upuzun pardösüsünün eteklerini toplarken ellerini yavaşça tahtadan çekti ve cebinden bir avro çıkarıp Rudi’ye uzattı.

“Bu senin.”

Sonra gün boyu kokona bir kadın, bir saatçi, ikinci ligde oynayan bir futbolcu, bir hukuk talebesi, bir müzisyen ve ardından bir belediye işçisiyle oynadı. Bazı günler üniversite hocaları sokuldu yanına, bazı günler işsiz güçsüz gezen serseriler. Rudi’nin cepleri dolmaya başlamıştı artık, gidip kendine yiyecek bir şeyler aldı önce, sert bir kahve içip üstüne özgürce para harcamanın keyfini sürdü. Sırf keyif olsun diye yakınlardaki bir marketten bir puro alıp yaktı, bir salkım üzüm alıp yedi.

Zamanla Schlossplatz Meydanı’nda bir avro karşılığında oyun oynayan ve hiç yenilmeyen adamın ünü tüm şehirde duyuldu. Gün boyu oynamasalar da onu yakından görmeye gelenler oluyordu. Stuttgartlılar iyi tanıyordu artık onu: Çünkü o, Stuttgart satranççısıydı. Yaz kış, yağmur kar demeden Schlossplatz Meydanı’nda çoluk çocuk, ihtiyar, genç, diplomat, turist demeden herkesle bir avroya karşılık satranç oynuyordu. Gazeteciler ayağına kadar gelip onu haber yaptılar, haber ve magazin dergilerine taşıdılar. Televizyoncular onunla uzun uzun röportaj yaptılar. Gazetelerde, dergilerde boy boy resimleri çıktı Rudi’nin.

Rudi, atkestaneleri meyveye durduğunda ve kestaneler açılıp yere düştüğünde Schlossplatz Meydanı’nda bir avro karşılığında Stuttgartlılarla satranç oynamaya devam etti. Ona, artık fiyatını yükselt, bir avroya satranç mı oynanırmış, diyenler oluyordu. Ama inatçıydı Rudi, burnunun dikine gittiği için kimse ona sözünü dinletemedi. Rudi canlandı, ona bir güç geldi sonra; artık omuzları çökük, evsiz barksız, çış kokan adam değildi Rudi. Önce eski bir apartmanın giriş katında iki odalı küçük bir daire tuttu, bir iki eşya aldı. Geniş yatağında krallar gibi uyudu. Akşamları banyo küvetini doldurup ağzında puroyla gün boyu sefa sürdü. Çarşıya çıkıp kendine küçük bir televizyon, ekmek kızartma makinesi, mavi çaydanlık ve ekose desenli bir elbise aldı. Stuttgart sokaklarında atkestanesi ağaçları altında; konuşması, duruşu, yürüyüşü değişse de kolunun altındaki satranç takımı ve başındaki nakışlı mavi takke hiç değişmedi. Bir gün, yirmi yıldır satranç tahtasının içinde duran aile fotoğrafını çerçeveletip evinin bir duvarın astı. Onları hiç unutmadı; yatarken, uyanırken, her gelip geçtikçe hep o hüznü fotoğrafa baktı. Bazen ezansız bu şehirde efkârlanıp uyumadan önce onlara dualar okuyup gönderdi.

Atkestaneleri kaç kere çiçeğe durup kaç kere dökülmüştü farkında değildi Rudi ama aynada yüzünün kırışıklıklarına, gözünün altındaki torbalara, kır-

laşmış saçlarına baktıkça yaşlanmaya başladığını fark etti. Artık ayakları onu Schlossplatz Meydanı'na götürmekte zorlanmaya başlamıştı. Satranç oynarken kimseye yenildiği yoktu ama bazı şeyleri unutmaya başladığını fark etti birden. Bir gün cüzdanını karıştırırken kafa kâğıdına bakıp yaşını hesapladı. Yetmiş varmıştı.

Güneşli bir temmuz sabahında; uzun boylu, sarı saçlı, mavi gözlü bir genç sokuldu yanına. Başında Panama bir şapka vardı.

“Satranç oynayabilir miyiz?” diye sordu.

Rudi, gencin mavi gözlerine bakıp “Elbette, oynayabiliriz.” dedi. Delikanlı karşısına geçip oyuna başladığında onu tepeden tırnağa süzdü. Birine benzetiyordu onu ama çıkaramıyordu. Rudi, önündeki satranç tahtasını bir harita gibi okumasına rağmen bir an geldi ki delikanlının hamleleri karşısında ne yapacağını bilemedi. Bir an köşeye sıkıştığını hissetti, gözleri karardı, gözbebeklerinin önünde baloncuklar uçtu ama eli hiçbir taşa gitmedi.

Delikanlı onun unuttuğunun farkındaydı. Ona kendini hatırlatmak istiyormuş gibi onları izleyen kalabalığa aldırmadan Rudi'nin azalan taşlarına rağmen hamle yapmasını bekledi. Rudi, şaşkınlıkla başını satranç tahtasından kaldırıp delikanlının yüzüne baktı. Sakalı bıyığı düzmüştü, buna rağmen mavi gözleri yıllar öncesinden ona gülümsüyordu.

“Max sen!”

Rudi cebine uzandı, yıllardır yanında taşıdığı avroyu bulup geri vermek istedi. Ama delikanlı onun ısrarına rağmen buna engel oldu ve rakibinin avuçlarına bir avro bıraktı.

Sonra da hava kızılılanırken “Bu para da senin hakkın. Çünkü bugüne kadar ‘Stuttgart Satranççısı’nı yenen olmadı.” diyerek kalabalıktan yükselen alkışlar arasında oradan uzaklaşıp gözden kayboldu.